

Herbert
Marcuse

Eros ve Uygarlık

Freud Üzerine Felsefi Bir İnceleme

Çeviren
Aziz Yardımlı

idea

EROS VE UYGARLIK
HERBERT MARCUSE

HERBERT MARCUSE

Eros ve Uygarlık

Freud Üzerine Felsefi Bir İnceleme

Yazarın yeni Önsözü ile

Çeviren

AZİZ YARDIMLI

İDEA • İSTANBUL

İdea Yayınevi
Şarap İskelesi Sk. 2/106-107 34425 Karaköy — İstanbul
www.ideayayınevi.com / iletisim@ideayayınevi.com

Bu çeviri için © AZİZ YARDIMLI 2016

Eros and Civilization ilk yayım 1955

Eros ve Uygarlık olarak birinci yayım İDEA, 1985

Dördüncü Baskı 2016

Tüm hakları saklıdır. Bu yayımın hiçbir bölümü

İdea Yayınevinin ön izni olmaksızın

yeniden üretilemez.

Baskı: Umut Matbaacılık

Fatih Cad. Yüksek Sok. No 11, Merter — İstanbul

Printed in Türkiye

ISBN 978 975 397 187 4

SOPHIE MARCUSE'NİN
(1901-1951)
ANISINA YAZILMIŐTIR

İçindekiler

Politik Önsöz	1966	11
Birinci Yayın Önsöz	19	
Sunuş	21	

ANABÖLÜM BİR OLGUSALLIK İLKESİNİN EGEMENLİĞİ ALTINDA

1. Ruhçözümlemedeki Gizli Eğilim	27
Haz ilkesi ve olgusallık ilkesi	
Sosyal ve bireysel baskı	
Uygarlıkta “baskılanmışın geri dönüşü”	
Uygarlık ve istek: Vazgeçmenin ussallaştırılması	
Kurtuluşun aracı olarak “geçmiş şeylerin anımsanması”	
2. Baskılanmış Bireyin Kökeni (Özgeleşim)	32
Karşıtların dinamik bir birliğı olarak ansal aygıt	
Freud’un içgüdüler kuramındaki evreler	
Birincil içgüdülerin ortak tutucu doğası	
Nirvana ilkesinin olanaklı üstünlüğü	
O, Ben, Üst-Ben	
Ruhun “cisimselleşmesi”	
Freud’un temel kavrayışının değerlendirmesi	
Freud’un ruhbilimindeki tarih yorumunun çözümlemesi	
Baskı ve “artık-baskı” arasındaki ayrım	
Yabancılaşmış emek ve performans ilkesi	
Eşeysellığın örgütlenişi: Haz üzerindeki tabular	
Yoketme içgüdülerinin örgütlenişi	
Uygarlığın öldürücü eytişimi	

3. Baskıcı Uygarlığın Kökeni (Soygelişim) 50

Bireysel Benin “arkaik kalıtı”

Birey ve küme ruhbilimi

İlksel horda: Ayaklanma ve egemenliğin yeniden kuruluşu

Suçluluk duygusunun ikili içeriği

Devrimin başarısızlığı

Ana-imgelerindeki ve baba-imgelerindeki değişimler

4. Uygarlığın Eytışımi 63

Yokalmaya karşı savunmanın güçlendirilmesi için gereksinim

Uygarlığın yüceltme için istemi (eşselsizleştirme)

Erosun (yaşam içgüdüleri) zayıflaması; yokediciliğin salınması

Üretkenlikteki ilerleme ve egemenlikteki ilerleme

İşleyimsel uygarlıkta yeğinleşmiş denetimler

Baba ile savaşımın gerilemesi

Yabancılaşmanın tamamlanışı

Yerleşik olgusalılık ilkesinin dağılışı

5. Felsefi Arasöz 78

Batı felsefesinin geleneğinde Freud’un uygarlık kuramı

Saldırgan ve aşan özne olarak Ben

Egemenlik mantığı olarak Logos

Egemenlik mantığına karşı felsefi protesto

Varlık ve oluş: Aşkınlığa karşı süreklilik

Aristoteles, Hegel, Nietzsche’de ilksiz-sonsuz geri-dönüş

Varlığın özü olarak Eros

ANABÖLÜM İKİ

OLGUSALLIK İLKESİNİN ÖTESİNDE

6. Yerleşik Olgusalılık İlkesinin Tarihsel Sınırları 93

Darlık ve egemenliğin eskimesi

Yeni bir olgusalılık ilkesi hipotezi

Baskıcı-olmayan uygarlığa doğru içgüdüsel dinamik

Hipotezi doğrulama sorunu

7. Düşlem ve Ütopya 100

Usa karşı düşlem

“Arkaik geçmiş”in saklanması

Düşlemin gerçeklik değeri

Baskısız ve endişesiz yaşam imgesi

Olgun bir uygarlıktaki gerçek kurtuluş olanağı

İlerlemenin bir yeniden tanımı için gereksinim

8. Orfeus ve Narsissus İmgeleri 110

Baskıcı-olmayan uygarlık altında insan varoluşunun arketipleri
Prometheus'a karşı Orfeus ve Narsissus
Uzun tiranlığına karşı, ölüme karşı Erosun mitolojik savaşımı
Duyusal kültürde insan ve doğanın barışması

9. Estetik Boyut 118

Duyarlılığın bilimi olarak estetik
Haz ve özgürlük, içgüdü ve ahlak arasında uzlaşma
Baumgarten, Kant ve Schiller'in estetik kuramları
Baskıcı-olmayan bir kültürün öğeleri
Çalışmanın oyuna dönüşmesi

10. Eşyselliğin Erosa Dönüşümü 131

Egemenliğin ortadan kaldırılması
Eşey içgüdüleri üzerindeki etki
Eşyselliğin kendini Erosa "yüceltmesi"
Özgür yüceltmeye karşı baskıcı yüceltme
Baskıcı-olmayan toplumsal ilişkilerin doğuşu
İnsan yetilerinin özgür oyunu olarak çalışma
Libidinal çalışma ilişkilerinin olanağı

11. Eros ve Thanatos 145

Yeni us düşüncesi: Doyumun ussallığı
Libidinal ahlak
Zamanın akışına karşı savaşım
Eros ile ölüm ilişkileri arasındaki ilişkide değişim

SONSÖZ:

Yeni-Freudcu Revizyonizmin Eleştirisi 154

Sözlük ve Kısa Açıklamalar 175

Dizin 181

Politik Önsöz 1966

Eros ve Uygarlık: Başlık iyimser, örtmeceli, giderek olumlu bir düşünceyi anlatıyordu: İleri işleyim toplumunun başardıkları insanı ilerlemenin yönünü tersine çevirmeye, üretkenlik ve yok etmenin, özgürlük ve baskının öldürücü birliğini kırmaya yetenekli kılacaktı; başka bir deyişle, Ölüm pazarlamacılarına karşı birleşik bir savaşında, insanın dünyasını onun Yaşam İçgüdülerini ile uyum içinde şekillendirmek için toplumsal gönencin nasıl kullanılacağını gösteren mutlu bilimi (*gaya scientia*) öğrenme olanağını yaratacaktı. Bu iyimserlik egemenliğin sürekli kabul edilişi için gerekçenin bundan böyle geçerli olmadığı, darlığın ve zahmete gereksinimin egemenlik dizgesinin korunması çıkarına salt “yapay olarak” sürdürüldüğü varsayımı üzerine dayanıyordu. Bu “eskimiş” gerekçenin daha da etkili toplumsal denetim biçimleri tarafından (eğer yerine başkası konmadıysa) büyük ölçüde güçlendirilmiş olduğu olgusunu gözardı ettim ya da önemsemedim. Topluma varoluş savaşımını barışçılaştırma yeteneğini vermiş olan güçlerin kendileri bireylerde böyle bir kurtuluş gereksinimini baskılamaya hizmet ettiler. Yüksek yaşam ölçününün insanları yaşamları ve yöneticileri ile uzlaştırmak için yeterli olmadığı yerde ruhun “toplumsal mühendisliği” ve “insan ilişkileri bilimi” zorunlu libidinal katheksisi sağlar. Gönenc toplumunda yetkeler egemenliklerini aklamaya pek zorlanmazlar. Beklenenleri sağlarlar: Uyruklarının eşeyssel ve saldırgan enerjilerini doyururlar. Yokedicici gücünü öylesine başarı ile temsil ettikleri bilinçaltı gibi, onlar da iynin ve kötünün bu yanırırlar, ve mantıklarında çelişki ilkesinin hiçbir yeri yoktur.

Toplumun gönenci artan bir biçimde savurganlığın, becerikli aygıtların, önceden tasarlanmış eskimenin ve yoketme araçlarının aralıksız üretim ve tüketimine bağımlı olurken, bireylerin bu gerektirilmelere geleneksel yolların ötesinde uyarlanmaları gerekmektedir. “Ekonomik kaççı,” en inceltmiş biçimlerinde bile, bundan böyle günümüzün modası geçmiş örgütlenmesinde varoluş savaşımının sürdürülmesini güvence altına almaya yeterli görünmez—ne de yasalar ve yurtseverlik dizgenin daha da tehlikeli bir genişlemesi için etkin halk desteğini sağlama bağlamaya yeterli görünür. İçgüdüsel gereksinimlerin bilimsel yönetimi

çoktandır dizgenin yeniden-üretiminde dirimsel bir etmen olmuştur: Satın alınması ve kullanılması gereken eşyalar libidonun nesnelere dönüştürülmektedir; dövüşülmesi ve nefret edilmesi gereken ulusal Düşman öyle bir düzeye dek çarpıtılıp şişirilmektedir ki, saldırganlığı bilinçaltının derinlik boyutunda etkin kılabilen ve doyurabilmektedir. Kitle demokrasisi Olgusallık İlkesinin bu içe-yansıtılmasının gerçekleşebilmesi için politik donatımı sağlar; yalnızca halkın (bir noktaya dek) kendi efendilerini seçmesine ve onları yöneten hükümete (bir noktaya dek) katılmasına izin vermekle kalmaz, ayrıca efendilerin denetledikleri üretici ve yokedici aygıtın teknolojik perdesi arkasında kaybolmasına da izin verir, ve işbirliği edenlere bağışladığı yararların ve konforun insansal (ve özdoksel) bedelini gizler. Etkili olarak denetlenen ve örgütlenen insanlar özgürdürler; bilgisizlik ve güçsüzlük, içe-yansıtılmış özerksizlik özgürlüklerinin bedelidir.

Özgür insana kurtuluştan söz etmenin hiçbir anlamı yoktur—ve eğer ezilen azınlıktan değilsen özgürsündür. Ve erkekler ve kadınlar eşeysel özgürlükten her zaman olduğundan daha da çok yararlanırken, artık-baskıdan söz etmenin hiçbir anlamı yoktur. Ama gerçek bu özgürlüğün ve doyumun yeryüzünü cehenneme dönüştürmekte olduğudur. Cehennem henüz belli uzak yerlerde yoğunlaşmaktadır: Vietnam, Kongo, Güney Afrika’da, ve “gönenc toplumu”nun gettolarında: Mississippi ve Alabama’da, Harlem’de. Bu cehennem gibi yerler bütünü aydınlatmaktadır. Onları büyük bir yıkıma yol açmadan aşamalı olarak ortadan kaldırmaya yetenekli büyüyen bir toplumda buralarda yalnızca yoksulluk ve sefillik cepleri görmek kolay ve anlaşılabilir bir şeydir. Bu yorum giderek gerçekçi ve doğru bile olabilir. Soru şudur: Ne pahasına ortadan kaldırma—dolar ve sent değil, ama insan yaşamları ve insan özgürlüğü pahasına mı?

Sözcüğü—özgürlük—kullanmada duraksıyorum, çünkü tam anlamıyla özgürlük adınadır ki insanlığa karşı suçlar işlenmektedir. Bu durum hiç kuşkusuz tarihte yeni değildir: Yoksulluk ve sömürü ekonomik özgürlüğün ürünleri idi; tüm yerküre üzerinde insanlar pekçok kez efendileri tarafından kurtarıldılar, ve yeni özgürlüklerinin boyun eğme olduğu açığa çıktı—yasa yönetimine değil ama başkalarının yasasının yönetimine. Zor yoluyla boyun eğdirme olarak başlayan şey çok geçmeden “gönüllü kölelik” oldu; köleliği artan bir biçimde ödüllendiren ve hoş kılan bir toplumun yeniden üretilmesi için işbirliği oldu. Aynı yaşam yollarının daha büyük ve daha iyi yeniden-üretimi, her zaman olduğundan daha da açık ve bilinçli olarak, serfleri ve efendileri, baskıcı üretkenliği ortadan kaldıracak olanaklı başka yaşam yollarının kapatılması anlamını kazandı. Bugün, özgürlüğün ve köleliğin bu birliği “doğal” ve bir ilerleme aracı olmuştur. Gönenc giderek artan bir biçimde öz-güdümlü bir üretkenliğin ön-gereği ve yan-ürünü olarak görünmektedir—bir üretkenlik ki, içerideki ve dışarıdaki yoksulluk alanlarına “taşması” engellenirken, tüketme için ve yoketme için dış ve iç uzayda sürekli olarak yeni kapılar aramaktadır. Özgürlüğün ve saldırganlığın, üretmenin ve yoketmenin bu kaynaşması karşısında insan özgürlüğü imgesi yerinden

edilmektedir: *Bu tür ilerlemenin devrilmesinin tasarısı* olmaktadır. Barış ve dinginlik için içgüdüsel gereksinimlerin, “toplum-dışı” özerk Erosun kurtuluşu baskıcı gönençten kurtuluşu öngerektirir: İlerlemenin yönünde bir tersine dönüşü.

Eros ve Uygarlık’ın savı—ki *Tek-Boyutlu İnsan* başlıklı çalışmamda daha tam olarak geliştirildi—insanın bir Savaş-Yoluyla-Gönenç Devleti yazgısından kaçınabileceği, ve bunu ancak yeni bir başlangıç noktasına erişerek orada üretim aygıtını egemenlik ve araştırma için ansal temeli sağlanmış olan o “iç-dünyacı çilecilik” olmaksızın yeniden kurmakla başarabileceği idi. Bu insan imgesi Nietzsche’nin “üst-insan”ının belirli olumsuzlanması idi: Tüm kahramanlardan ve kahramanca erdemlerden vazgeçecek denli anlıklı ve sağlıklı insan, tehlike içinde yaşama ve meydan okumayı karşılama dürtülerini taşımayan insan, yaşamı bir kendinde-erek yapacak, korkudan uzak bir yaşamı sevinç içinde yaşayacak iyi duyunchu insan. İlerlemenin yeni yönünün bütünüyle baskılanmış ya da durdurulmuş örgensel, yaşambilimsel gereksinimleri etkinleştirme—insan bedenini emek yerine hazzın bir aracı yapma—fırsatı üzerine dayanacağını belirtmek için kullandığım terim “çok-şekilli eşyensellik” idi. Eski formül, yürürlükteki gereksinim ve yetilerin gelişimi yetersiz görünüyordu; yeni, nitel olarak ayrı gereksinim ve yetilerin ortaya çıkışı kurtuluşun ön-gereği, içeriği olarak görünüyordu.

Böyle yeni bir Olgusalılık İlkesi düşüncesi, gelişimi için özdeksel (uygulayım-sal) ön-koşulların ya kurulduğu ya da zamanımızın ileri işleyim toplumlarında kurulabileceği varsayımına dayanıyordu. Uygulayım-sal yeteneklerin olgusalığa çevrilmesinin bir devrim anlamına geleceği kendiliğinden açıktı. Oysa demokratik içe-yansıtmanın alan ve etkerliğinin kendisi tarihsel özneyi, devrimin yapıcısını bastırmıştır: Özgür insanlar kurtuluş gereksiniminde değildir, ve ezilenler kendilerini kurtaracak denli güçlü değildir. Bu koşullar Ütopya kavramını yeniden tanımlar: Kurtuluş tüm tarihsel olanakların en gerçekçi, en somut ve aynı zamanda en ussal ve etkili olarak bastırılmış olanıdır—en soyut ve uzak olanak. Hiçbir felsefe, hiçbir kuram efendilerin uyruklarının bilincindeki demokratik izdüşümlerini geri alamaz. Az çok varsıl toplumlarda, üretkenlik onun yararlarından kitlenin de pay alabildiği ve karşıtlığın etkili ve demokratik olarak “durdurulduğu” bir düzeye ulaştığı zaman, efendi ve köle arasındaki çatışma da etkili olarak kısıtlanır. Ya da daha doğrusu toplumsal yerini değiştirmiştir. Vardır, ve geri ülkelerin sömürgeciliğin dayanılmaz kalıtına ve bunun yeni-sömürgecilik tarafından uzatılmasına başkaldırısında patlar. Marxist kavram ancak anamalcılığın kutsamasından özgür olanların onu özgür bir topluma değiştirebilecekleri koşulunda diretiyordu: Varoluşları anamalcı mülkiyetin yadsınmasının kendisi olanlar kurtuluşun tarihsel araçları olabilirdi. Uluslararası alanda Marxist kavram tüm geçerliliğini yeniden kazanmaktadır. Sömürücü toplumların küresel güçler oldukları düzeye dek, yeni bağımsız ulusların onların çıkarları için savaş alanı olduğu düzeye dek, başkaldırının “dışsal” kuvvetleri dışarıdan kuvvetler olmaya son vermiştir: Onlar dizgenin içerisindeki düşmanlardır. Bu durum bu

başkaldıranları insanlığın habercileri yapmaz. Kendilerinde özgürlüğün temsilcileri değildirler (tıpkı Marx'ın proletaryasının da olmadığı gibi). Marxist kavram burada da geçerlidir: Uluslararası proletarya entelektüel silahını dışarıdan alacaktır: “Düşüncenin şimşeği” *“naiven Volksboden”*i [saf halk-toprağı] çarpacaktır. Kuram ve kılığının birliğine ilişkin görkemli düşünceler böyle bir birliğin zayıf başlangıçlarına karşı haksızlık eder. Gene de, geri ülkelerdeki başkaldırı, gençliğin gönenç içinde baskıya ve dışarıdaki savaşa karşı protesto içinde olduğu ileri ülkelerde bir yanıt bulmuştur.

Sahte babalara, öğretmenlere ve kahramanlara karşı başkaldırı—yeryüzünün sefilleri ile dayanışma: Protestonun iki yanı arasında herhangi bir “örgensel” bağıntı var mıdır? En çoğundan içgüdüsel bir dayanışma var görünmektedir. Eve karşı evdeki başkaldırı büyük ölçüde dürtüsel görünür, ve hedeflerini tanımlamak güçtür: “Yaşam tarzı” tarafından yaratılan bulantı, fiziksel ve ansal bir temizlik sorunu olarak başkaldırı. Beden “makine”ye karşı—yaşamı daha güvenli ve daha yumuşak kılmak için, doğanın acımasızlığını yumuşatmak için kurulmuş olan düzeneğe karşı değil, ama düzeneğin denetimini üstlenmiş olan makineye karşı: Politik makine, şirketler makinesi, kutsamayı ve ilenmeyi tek bir ussal bütüne kaynaştırmış kültürel ve eğitimsel makine. Bütün çok fazla büyümüş, iç-bağı çok fazla güçlenmiş, işlev görmesi çok fazla etkili olmuştur—olumsuzun gücü henüz bölümsel olarak yenilmemiş, ilkel, ögesel kuvvetlerde mi yoğunlaşmaktadır? Beden makineye karşı: Tüm çağların en yabanıl ve yokedici makinesine karşı en ilkel araçlarla savaşan ve ilerleyişini durduran erkekler, kadınlar ve çocuklar: Gerilla savaşı çağımızın devrimini tanımlar mı? Tarihsel gerilik yine ilerlemenin tekerleğini başka bir yöne çevirmenin tarihsel şans olabilir. Gönenç toplumunun radar-donatımlı bombardıman uçakları, kimyasalları ve “özel kuvvetleri” yeryüzünün en yoksulları üzerine, onların kulübeleri, hastaneleri ve pirinç tarlaları üzerine salıverildiği zaman uygulamısal ve bilimsel aşırı-gelişmişlik çürütülmüş olur. “İlinekler” tözü açığa serer: Arkasında gerçek güçlerin saklanmakta olduğu teknoloji perdesini yırtarlar. Aşırı-öldürmeye ve aşırı-yakmaya yetenek, ve onunla birlikte giden ansal davranış üretici güçlerin bir sömürü ve baskı dizgesi içerisinde gelişmesinin yan-ürünleridir: Dizge ayrıcalıklı uyruklarına daha büyük rahatlıklar sağladıkça üretici güçler de daha üretken olmuş görünür. Gönenç toplumu şimdi savaşan bir toplum olduğunu tanıtlamıştır; eğer yurttaşları bunu ayırmısamadıysa, kurbanları hiç kuşkusuz ayırmamışlardır.

Arkadan-gelenin, uygulamısal geriliğin tarihsel üstünlüğü gönenç toplumu evresi üzerinden sıçrama üstünlüğü olabilir. Geri halklar yoksullukları ve zayıflıkları tarafından bilim ve teknolojinin saldırgan ve savurgan kullanımından vazgeçmeye, üretici aygıtı dirimsel önemdeki bireysel ve ortaklaşa gereksinimlerin doyum ve gelişimi için *à la mesure de l'homme* insanın denetimi altında tutmaya zorlanabilirler.

Aşırı-gelişmiş ülkeler için, bu şans öz-güdümlü bir güç olarak insan emeğinin insanın üretici aygıtta boyun eğmesine ve böylece varoluş için savaşımın eski biçimlerini sürdürmesine yol açan koşullarının ortadan kaldırılmasına eşit olacaktır. Bu biçimlerin ortadan kaldırılması, tıpkı her zaman olduğu gibi, politik eylemin görevidir, ama şimdiki durumda belirleyici bir ayrım vardır. Önceki devrimler üretici güçlerin daha büyük ve daha ussal bir gelişimini getirirken, günümüzün aşırı-gelişmiş toplumlarında devrim bu eğilimin tersine çevrilmesi anlamına gelecektir: Aşırı-gelişimin ve bunun baskıcı ussallığının ortadan kaldırılması. Gönenç üretkenliğinin yadsınması arılığa, yalınlığa ve “doğa”ya bir üstünüm olmak bir yana, insan gelişiminde teknolojik toplumun başarımları üzerine kurulmuş daha yüksek bir evrenin belirtisi (ve silahı) olabilir. Savurganlığa ve yokediciliğe hizmet eden şeylerin üretimi kesintiye uğrarken (bir evre ki anamalcılığın tüm biçimlerinde sonu demek olacaktır), insanda bu üretimin yol açtığı bedensel ve ansal sakatlanmalar geri alınabilir. Başka bir deyişle, çevrenin şekillendirilmesi, doğanın dönüştürülmesi baskılanmıştan çok özgürleşmiş Yaşam İçgüdüleri tarafından güdülebilir, ve saldırganlık bunların istemlerine boyun eğecektir.

Geri ülkelerin tarihsel şanslı baskıcı sömürücü uygulamabilime ve saldırgan üretkenlik için işleyimselleşmeye yol açan koşulların yokluğunda yatar. Gönenç içindeki savaş devletinin yokedici gücünü geri ülkeler üzerine salıvermesi olgusunun kendisi gözdağının büyüklüğünü aydınlatmaktadır. Geri halkların başkaldırısında, varıl toplumlar ilkel ve acımasız bir biçimde yalnızca geleneksel anlamda toplumsal bir ayaklanma ile değil, ama bir de içgüdüsel bir ayaklanma ile karşılaşılır—yaşambilimsel nefret ile. Gerilla savaşımın teknoloji yüzyılının doruğunda yayılması simgesel bir olaydır: İnsan bedeninin enerjisi dayanılmaz baskıya karşı ayaklanmakta ve kendini baskı aygıtlarının karşısına atmaktadır. Belki de ayaklananların bir toplumu örgütlemeye yollarına, toplumcu bir toplum kurmaya ilişkin hiçbir bilgileri yoktur; belki de bu konuda birşeyler bilen kendi önderleri tarafından terörize edilmektedirler, ama ayaklananların korkunç varoluşları tam bir kurtuluş gereksinimi içindedir ve özgürlükleri aşırı-gelişmiş toplumlar için çelişkidir.

Batı Uyarlığı her zaman kahramanı, yaşamın kent, devlet ve ulus uğruna adanmasını yüceltmıştır; seyrek olarak kurulu kentin, devletin, ulusun özveriye değil değmediği sorgulanmıştır. Bütünün sorgulanmaz ayrıcalığı üzerindeki tabu her zaman sürdürülüp güçlendirilmiş, ve bütünün özgür bireylerden oluşması daha gerekli oldukça, daha acımasızca sürdürülüp güçlendirilmiştir. Soru şimdi sorulmaktadır—dışarıdan sorulmaktadır—ve varsılların oyununu oynamayı yadsıyanlar tarafından üstlenilmiştir: Acaba bu bütünün ortadan kaldırılması gerçek bir insan kentinin, devletinin, ulusunun doğuşu için ön-koşul mudur? Denge ezici bir biçimde varolan güçlerden yanadır. Romantik olan şey geri ülkelerdeki kurtuluş devimlerinin olumlu değerlendirilişi değil, ama beklentilerinin olumlu